

Dienstmannen van Karel de Grote en zijn opvolgers in Noord Nederland. Waar kwamen zij vandaan?

Toen Karel de Grote even na het jaar 800 na de Friezen ook de Saksen in Noord Nederland had verslagen stelde hij ook hier Graafschappen in om de macht in dit gebied, namens hem, te laten uitvoeren door Dienstmannen. Hij stelde domeingrond ter beschikking van dienstmannen, voornamelijk ridders uit zijn leger, om op die grond een landgoed aan te leggen conform de voorschriften vermeld in zijn Capitulaire de villis vel curtis imperii. Hij beloofde zijn naaste getrouwen, allen afkomstig uit zijn familie of aangetrouwd en/of afkomstig uit families elders die ook grote macht hadden, met hoge functies in het bestuur. Die machtigste families hadden ook grote invloed op benoemingen binnen de kerk, zoals het benoemen van Bisschoppen.

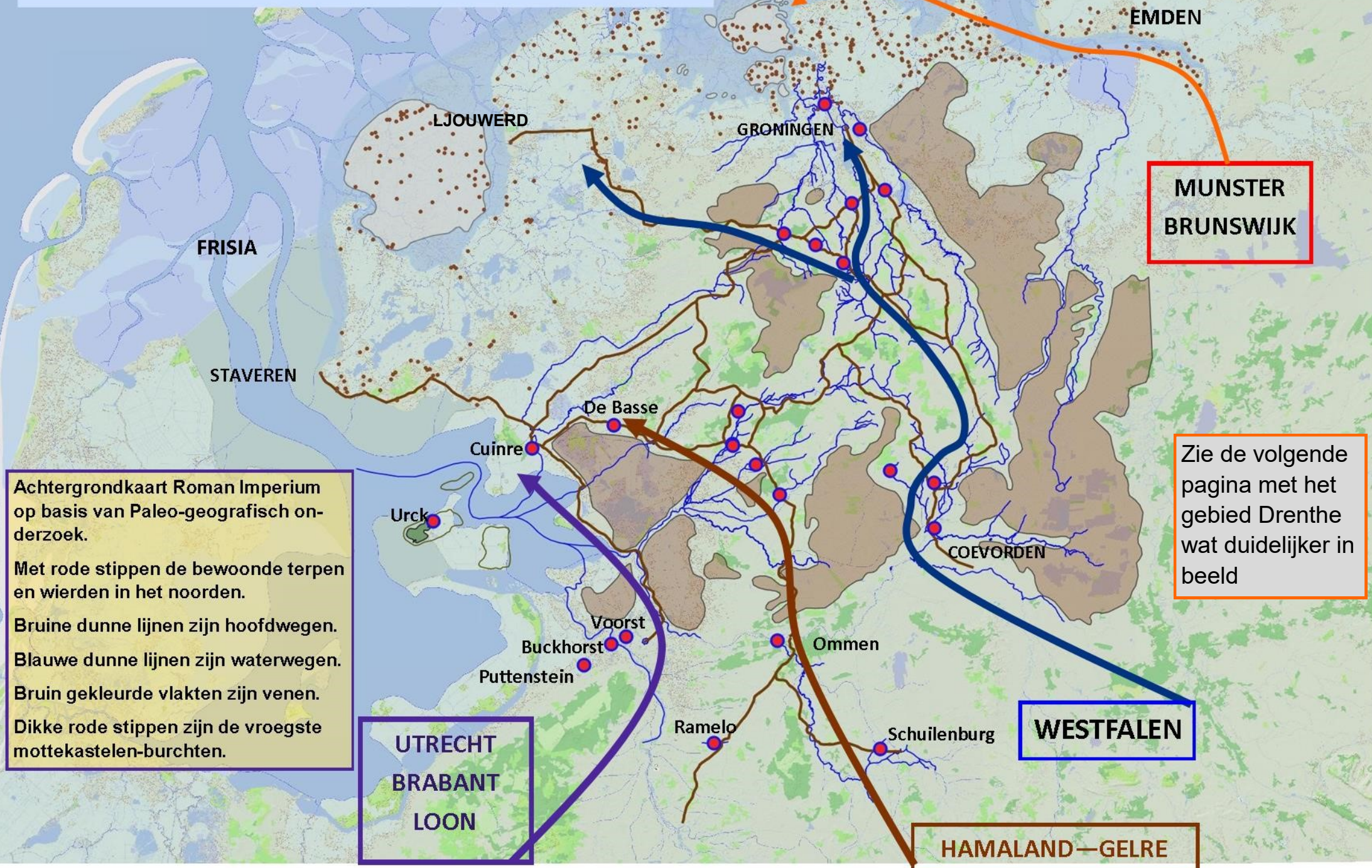
Karel beloofde Meginhardt van Hamaland en Bennid van Saksen, legeraanvoerders van het leger dat de Denen had verslagen en de noordgrens van zijn Rijk hadden bepaald, met grafelijke rechten in de veroverde gebieden. Meginhardt werd graaf van het westelijke deel en Bennid kreeg het oostelijke deel. Zoon Wichman van Bennid huwde een dochter van Meginhardt en alles kwam in één hand. Dat duurde tot 860 toen Wichman overleed. De Frankisch/Duitse koning Lodewijk II moest een nieuwe graaf benoemen, maar hij kon niet voorbij gaan aan de inmiddels gevestigde macht van grafelijke families. De grafelijke rechten bleven bij de nazaten van Wichman en zijn zoon Wichman kreeg het gebied van vaders kant ingebracht, dus het oostelijke deel en zoon Meginhardt het door moeder ingebrachte westelijke deel. Het erfrecht in deze was ontstaan. De machtigste families bepaalden ook wie na overlijden van de koning of een bisschop de opvolgers werden. Dat ging niet altijd over een leien dakje. Moord en doodslag was een beproefd middel om tegenstanders uit te schakelen. In 936 werd Otto I koning van Duitsland. In 939 brak een opstand tegen hem uit, welke hij met harde hand neersloeg. In 944 eiste hij op een Rijksdag in Aken hardere aanpak van zijn graven tegen de onwillige Saksen (Drenthe) en besloot hij de schuldmodde op te leggen. In 950 brak een nieuwe opstand uit waarbij ook de nog jonge zoons van Wichman de oude, Wichman de jonge en Egbert Eenoog waren betrokken. Die opstand was echter voornamelijk gericht tegen hun oom Herman die na het overlijden van Wichman de erfelijke rechten tot zich trok. Herman werd in het jaar 936 benoemd tot hertog (legeraanvoerder) door koning Otto I. De koning koos niet de oudere broer Wichman, die zich daar wel tegen verzette, maar in 938 vrede moest sluiten met Otto. Deze Wichman en Herman waren nazaten van de in 860 overleden Wichman. In 955 overlijdt Meginhardt IV, graaf van Hamaland. Zijn opvolger is zijn zoon Wichman IV, g/m Lutgard van Vlaanderen. Hij was zeer rijk en behoorde tot de aanzienlijksten binnen het Duitse rijk. Hij bezat o.a. leengoederen in Salland en in het territorium Urk en in de Groninger ommelanden. De goederen in Urk schenkt hij na de dood van zijn vrouw in 962 en zijn zoon in 966, (zijn beoogde opvolger), aan de door hem gestichte abdij Elten, met instemming van keizer Otto I. Wichman IV moet ook grond afstaan in het gebied Urk aan broer Bruno van keizer Otto, bisschop in Keulen, die daar een hofgoed van het klooster St Panthaleon sticht. In 1082 wordt Herman van Zutphen abt van het klooster St Panthaleon en omstreeks 1107 geeft hij het hofgoed in Urk in leen aan Adelhardus, de voogd van St Panthaleon. Een vermoedelijke nazaat van deze Adelhardus is de omstreeks 1200 vermelde Hendrik van Kuinre. Deze is omstreeks 1180 getrouwd met een kleindochter van prefect Leffert van Groningen (van Wierum). Deze kleindochter had na het overlijden van haar ouders het leengoed/landgoed Eyen bij Norg verkregen en haar zuster het leengoed/landgoed Lemferding bij Eelde. Prefect Leffert was een broer van de bisschop Hartbert van Utrecht. In 1047 was het de toenmalige keizer Hendrik van Duitsland gelukt om zijn wereldlijk gezag over de graafschappen van voorheen Meginhardt (waaronder Drenthe) over te dragen aan de bisschop van Utrecht. Hij was nu verlost van het probleem erfopvolging binnen grafelijke families. Bisschop Hartbert was gekozen in 1039, was geboren in Wierum, net boven Groningen waar de Hunze instroomt in het Reitdiep. Een van oudsher strategische plek met een hofgoed en een kapel, bezit van het klooster Werden. Alles wijst er op dat Hartbert een nazaat is van graaf Rudolf van Fivelgo, een telg uit het geslacht van Werl.

Bisschop Hartberts eerste daden waren het vervangen van prefect Egbert van Groningen door zijn broer Leffert en de prefect van Coevorden door zijn broer Ludolf. Beide afgezette prefecten behoren tot de nazaten van graaf Egbert van Brunswijk, zelf een nazaat van de eerder vermelde Wichman. Graaf Egbert van Brunswijk, ook bezitter van de grafelijke rechten in Friesland ten westen van de Lauwers, had zich, evenals zijn vader, de grafelijke rechten van het gebied tussen Lauwers en Eems ook toegeëigend. Formeel was Rudolf, nazaat van Werl, graaf van Fivelgo. Het past in het beeld van die tijd dat de van Werls, door de benoeming van Hartbert, een telg uit hun geslacht, een poging ondernamen om hun gezag in het gebied van de ommelanden te herstellen. De bisschop had echter, evenals zijn opvolgers na 1150, de handen vol aan de strijd met de Drenten, die volledig herstellen eisten van hun oude rechten van voor 800. Ook nazaten van dienstmannen van de bisschop kozen, ook uit eigen belang, de zijde van de Drenten. Uiteindelijk hebben de Drenten gewonnen. Maar dat waren niet alleen maar de Saksische Drenten van voor het jaar 800. Die waren ver in de minderheid geraakt door de nazaten van de dienstmannen, die onderling huwden en kapitaalkrachtiger waren,

Zie de volgende pagina met een kaart van Noord Nederland met de ontwikkelingen in de periode 700—1000.

Noord Nederland 700—1000

De trekroutes van de Frankische dienstmannen en hun herkomst

De blauwe route is de trekroute vanaf Westfalen, via Bentheim naar Coevorden. Dan gaat de route via de oude hoofdweg over de Hondsrug naar Groningen. Bij Borger kan men een tweede route naar Groningen volgen die via Peelo en Yde loopt. Bij Peelo kon men ook linksaf via Norg naar het Frisia tussen Vlie en Lauwers. In eerste instantie was er bij Wachtum een afslag in Noordwestelijke richting, met een mottekasteel bij Gees. Maar die route moet al snel in verval zijn geraakt omdat men niet verder kon vanwege onbegaanbaarheid van het gebied. Later is de burcht Klenke gebouwd aan een betere route naar het midden van Drenthe.

De rode route is de trekroute vanaf Hamaland, Zutphen en Ommen naar het zuidwestelijke deel van Drenthe, de kop van Overijssel en het zuidelijke deel van Friesland. Bij de Basse / Paaslo lag de grens en daar hebben de Frankische krijgers één van hun eerste mottekastelen aangelegd ter bescherming

De groene blokjes zijn landgoederen, bezit van de Duitse keizer, later de Bisschop van Utrecht. Zie hiervoor andere artikelen op deze website.

De Alings, Hiddings, Avings, Ovings, Hovings, Hofstedes, Barelds, Bavings, Buitings, Dillings, Dissinks, Entens, Hagens, ten Hoves, Huijzings, Huls, Lunsches, Lunsings, Mulerts, Nijsings, Nijenhuis, Oldenbannings, Oldenhuis, Oostings, Ottens, Papincks, Pelincks, Polmans, Radincs, Rengers, Scholtens, Schultens, Sijgers, Sloet, Stelling, Suinge, Valcke, Wielands en Wiltings.

Ze worden in de literatuur vermeld als eigenerfde boeren als nazaten van de oorspronkelijke Saksische boeren in Drenthe.

Maar het zijn aanwijsbare nazaten van dienstmannen van de Duitse keizer en zijn opvolger de bisschop van Utrecht. Hun roots liggen in Hamaland en Westfalen.

